

ДЖЕРЕЛА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ВІСНИК

2⁽¹¹⁾, 97

ДЖЕРЕЛА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК

Свідоцтво про реєстрацію серії ІФ № 282

№ 2 (11) *липень—вересень* 1997

Виходить 1 раз на квартал

Засновник:

Обласний інститут
післядипломної освіти
педагогічних працівників

Передплатний індекс 40786

Адреса редакції:
284000 м. Івано-Франківськ,
пл. Міцкевича, 3
Телефон 2-24-93

Видається у Снятині

Головний редактор
В'ячеслав РУССОЛ

Редакційна колегія:
Михайло БІГУН
Йосип ГІЛЕЦЬКИЙ
Любомира КАЛУСЬКА
Ірина КОНОВАЛЬЧУК
Юрій ЛАБІЙ
Ондр ЯРОШ

Літературний редактор
Оксана ВАСИЛЕЧКО

Технічний редактор
Володимир КАРИЙ

- Рукописи не рецензуються і не повертаються
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту
- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори публікацій

Часопис можна передплатити в ІПОПП або придбати в книгарні інституту

Художник Іван Куравський
Фото матеріали Тараса Яковина
Комп'ютерний набір Олеси Мошчок
Верстання Надії Скурчак
Коректори Стефанія Тидір
і Валентина Куфлюк

Підп. до друку 13.11.97. Формат 84x108/32. Папір офсетний. Офсетний друк. Ум. друк. арк. 4,62. Ум. фарбовідб. 4,62. Тираж 500 пр. Зам. 1022. Ціна за домовленістю. Набір виконано на комп'ютерному комплексі в обласному ІПО. Оформлення, макет і поліграфічні послуги видавничо-друкарської фірми "ПругПринт". 285300 Снятин, Шевченка, 31.

Долаючи суспільно-економічні негаразди, що ускладнюють діяльність навчально-виховних закладів, система національної освіти продовжує процес свого оновлення щодо змісту навчання, поглиблює переорієнтацію з педагогіки знеособлення до її гуманітаризації і гуманізації, забезпечення пріоритету людини через формування громадської зрілості, особистісної готовності учнів до активної, відповідно скоординованої діяльності в умовах державного бугівництва й національного розвитку.

Педагогічні колективи виявляють високу свідомість обов'язку перед майбутнім свого народу, сподіваючись на серйозну підтримку з боку державних інституцій, науково-методичних закладів, громадських організацій.

У НОМЕРІ

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ

Тамара Семенюк. Критерії оцінювання діяльності навчальних закладів, учителів, учнів 3

Олександра Касків. Український педагог Богдан Заклинський 8

Богдан Ступарик, Любов Калинчук. Галицький педагог Григорій Врещона 12

Зоя Юрченко. Роль емоцій та почуттів у розвитку особистості дитини 19

ЗМІСТ ОСВІТИ

Марія Футуцак. Художній дивосвіт — поруч 28

Людмила Волошина. Вивчення творчості Оскара Уайльда в школі 32

Ігор Андрухів. Католицька акція та її виховний вплив на українську молодь Галичини 36

Ганна Бабійчук. Микола Василенко — поборник ідеї державності (Українська революція в особах) 42

Микола Мацькевич. Державно-правові фактори відродження україн-

ської мови в Галичині за часів Австрії в навчальному процесі 45

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ
Богдан Кіндратюк. Упровадження в національне виховання школярів методики колективної творчої діяльності 50

Іван Лазор. Військово-патріотичне виховання школярів 56

МЕТОДИКА

Роман Кобецький. Управління якістю знань учнів у сучасній школі 67
Йосип Ільницький. Специфіка навчально-виховного процесу в ліцеї 71

Василь Гречук. Задачі на формування просторових уявлень молодших школярів 74

Степан Микитчин. Відродження національної системи виховання — головна управлінська та методична проблема 81

Любов Романишин. Особливості корекційної роботи з розумово відсталими дітьми 84

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Богдан КИДРАТЮК

УПРОВАДЖЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ МЕТОДИКИ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначаючи мету національного виховання молоді на сучасному етапі, вчені підкреслюють необхідність плекання “національно-державних активістів-патріотів, пріоритетним для яких є добро всієї нації і піклування про її поступ; усебічна підготовка до творчої праці з розбудови й захисту Української держави, рідної духовної і матеріальної культури...” (10, с. 94).

Яким же чином цього досягти? Як виховувати в дітей і підлітків не тільки любов до України, але й готовність до “захисту і самопожертви для її блага”? (10, с. 87). Думається, що, перш за все, необхідно враховувати закономірності педагогічного процесу: зокрема, взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм виховання, а також виявлення проблем у досягненні поставленої мети та уточнення деяких принципів роботи зі школярами.

Можна ще дискутувати про ментальність українців, причини історичних злетів і падінь України, що треба зараз враховувати в роботі з учнями — індивідуалізм чи колективізм, що саме культивувати в них і т.д. Певним завершенням тривалої полеміки на сторінках педагогічних видань із проблеми: бути чи не бути в сучасній національній школі вихованню “у колективі і через колектив”, послужить, на мою думку, стаття М. Красовицького. Відкидаючи поняття про колектив дітей як “інструмент”, “знаряддя” виховання, розглядаючи його лише як “умову” розвитку особистості, вчений підкреслює: “Виховання здійснюється через гуманну і керовану педагогами дитячу спільність, передбачає активну суспільну діяльність її членів, співробітництво, соціальний контроль, відповідальність, повагу до особистості” (5, с. 15).

Не випадково в Концепції національного виховання, основні ідеї якої підтримали академіки І. Дзюба, П. Кононенко, А. Алексюк, М. Стельмахович та інші, відзначається необхідність гармонійного поєднання засобів “впливу на особистість і колектив (гурт, товариство, братство, побратимство та ін.), забезпечення розвитку як суто індивідуальних, самобутніх, унікальних якостей кожної особистості, так і якостей, властивих

усім членам даного колективу...” (4). Педагоги-вихователі зустрічаються сьогодні з труднощами в налагодженні сприятливого морально-психологічного клімату в класі, проявами знущання учнів над кимось одним, переслідуванням, а часом і цькуванням слабших, беззахисних. Причина не тільки в складних соціально-економічних умовах, котрі переживає держава, але й в ігноруванні практиками здобутків психолого-педагогічної науки, невмінні модифікувати, пристосовувати вже набуте до нових обставин.

Наприклад, у час горбачовської перебудови широко впроваджувалася методика колективного творчого виховання, розроблена І. Івановим. Її ще називали методикою колективної творчої діяльності (КТД) чи колективних творчих справ (КТС). До того часу ця система виховної роботи з дітьми, хоч і мала право на існування, проте все ж таки критикувалася брежневськими чиновниками як шкідлива. Напевно, тому, що організація КТД передбачала спонукання як дітей, так і дорослих, котрі спільно аналізують життя, разом думають над шляхами його покращення, колективно реалізують намічене, гуртом вивчають зроблене і т.д., до небажаної на той час соціальної творчості.

Ще однією і найголовнішою причиною не дуже частого застосування цієї методики є побутування в практиці роботи з учнями принципу “Роби, як я, дорослий, кажу”. Однак усім очевидна роль прикладу в соціалізації підростаючої особистості, тобто успіху в роботі зі школярами досягають педагоги, котрі за основу взаємодії з вихованцями беруть принцип “Роби, як я” і разом з ними включаються в різноманітну життєдіяльність щодо покращення соціального та природного довкілля. Саме дорослі є організаторами та лідерами дитячих і молодіжних організацій “Пласт”, “Січ” та ін., які ще, на жаль, малочисельні та мають незначний вплив на підростаюче покоління нашої держави. І, можливо, саме налагодження колективної творчої діяльності в позаурочній роботі з дітьми буде першим кроком до “Пласту”. Однак світовий досвід доводить, що тільки 3—5 відсотків школярів у силу своїх індивідуально-психологічних особливостей (звісно, не членів піонерських організацій, де “підганяли” під стовідсотковий вступ школярів до ВПО ім. В. І. Леніна) можуть бути залучені до скаутингу. А методика КТД дає можливість класному керівникові, вихователю разом із налагодженням індивідуальної роботи організувати життєдіяльність усього класу, школи.

Як переконливо свідчить досвід автора, застосування методики КТД також сприяє усуненню ще одного недоліку у виховному процесі теперішньої загальноосвітньої школи — використання так званих сценаріїв виховних заходів. Вони, як вважає Р. Скульський, є однією з причин формалізму, що має місце у вивченні українознавства. Адже єдина їхня перевага в

тому, що вони практично не потребують “будь-якої підготовки вчителя, бо його функція в таких умовах зводиться до розподілу “ролей” між дітьми. А далі йде їх заучування виконавцями з наступною репродукцією на сцені або у звичайній буденщині. Часто підготовка учнів до такого заходу — це механічне вивчення певної інформації народознавчого змісту та її репродуктивне відтворення. Рівень творчості тут мінімальний, якщо не “нульовий”. Це стосується й учнів, і вчителя” (7, с. 4).

Для порівняння наведемо основні етапи, форми і способи реалізації технології колективної організаторської творчості, розробленої та апробованої у свій час І. Івановим.

а) на основі повідомлення, розвідки справ вибирається та чи інша КТС, проводиться конкурс між первинними колективами (попередньо в них вислуховується думка кожного його члена) на кращі варіанти, пропозиції, проекти;

б) на загальному зборі заслуховуються всі варіанти (один із них відбирається для реалізації чи складається зведений проект); вибирається рада справи з представників кожного первинного колективу;

в) рада справи, ґрунтуючись на пропозиціях первинних колективів, відпрацьовує обраний варіант, ураховуючи місцеві умови, розподіляє доручення між первинними колективами, а потім сама ж, і керує виконанням замисленого;

г) реалізована справа обговорюється, причому кожний первинний колектив висловлює свої міркування про успіхи й невдачі, недоліки, а потім обов’язково вносить пропозиції на майбутнє.

Як підкреслює автор цієї методики, сила кожної КТС в тому, що вона “потребує спільного пошуку, дає йому поштовх і відкриває для нього широкий простір. Тому в кожній з таких справ — гнучка форма та багатий, різноманітний зміст, нестандартні варіанти” (1, с. 4).

Однак причиною байдужого ставлення до методики КТД, а часом й повного її ігнорування, на мою думку, була справедлива критика колективного виховання з усіма його перекинуттями та догмами. Але чи не вийшло так, що “разом з купіллю вилили й дитину”?

Сьогодні, в умовах побудови української національної школи, декого може насторожити саме поняття “комунарська методика” виховання в тих літературних джерелах, де описується унікальний за масовістю й умовами проведення педагогічний експеримент (2;8 та ін.). Але творчий підхід у їх опрацюванні та впровадженні ідей технології організації КТД (усім відомі слова класика педагогіки К. Ушинського про те, що передається не сам досвід, а ідея, виведена з нього), разом із уведенням нового, українознавчого змісту виховання допомагає пересвідчитися, що саме така методика — педагогіка співробітництва — сприяє формуванню творчої особистості громадянина Української держави.

Адже не одними лише гаслами чи командно-адміністративними спонуканнями, а демонстрацією громадянської відповідальності за суспільні інтереси та високою професійно-педагогічною майстерністю вихователя, піклуванням, спрямованим на поліпшення навколишньої дійсності, викохується особистість, яка потрібна молодій Україні.

Упровадження у національне виховання дітей методики КТД також слугує усуненню ще одного типового недоліку в проведенні виховних заходів у школі — залучення вчителем, класним керівником переважно кращих учнів, котрі не можуть відмовитися від доручення педагога (не хочуть погіршувати стосунки з ним), але не тих підлітків, яким більше за все потрібне залучення до різних видів виховуючої діяльності та спілкування. Таким учням нецікаво в школі, саме вони частіше у ролі “глядачів” як на уроці, так і в позакласній роботі.

Опоненти впровадження у систему національного виховання модифікованої до сучасних умов методики КТД можуть критикувати її за “зайвий романтизм, гру” і т.п. Так, часом це гра, точніше, організація КТС через гру. Але й у документах Всесвітньої організації скаутського руху (“Пласт” — українська скаутська організація) підкреслюється, що “поняття “скаутинг” і “гра” — єдине ціле. І поки скаутинг існує, він буде робити щасливими юних через гру” (11, с. 35).

Запитаймо будь-кого з педагогів, чи ставлять вони перед собою завдання допомогти вихованцям бути щасливими в тій чи іншій ситуації, на уроці чи поза ним. Небагато є дорослих, котрі дають ствердну відповідь на незвичне питання. На практиці ж відсутність такої установки все ще спричинює традиційне трактування поняття “виховання” як “вплив”, а не “взаємодія”, як “привчити через слова”, а то й “примусити”, “обмежити” тощо. Почитаймо вступ до плану роботи класного керівника (бачення ним своїх завдань на 1996—1997 навчальний рік) (автором проаналізовано понад 10 таких програм організації життєдіяльності школярів). Важко знайти там хоча б натяк на щастя, гру, дитячу радість. А все це переписують студенти-практиканти — нове покоління вчителів. І як же бути з невіддільністю гуманізації та українського національного виховання? Як з дитинством, хіба воно закінчується дитячим садком?

Досвід роботи автора із школярами, організація спільно зі студентами-практикантами КТС у школі переконують, що підлітків із їх особливим, критичним ставленням до педагогів, старшокласників з показною дорослістю часом легше виховувати, навчати саме шляхом організації КТД. Адже вона дає вихід творчій енергії молоді, тут потрібне критичне ставлення до дійсності, до зробленого тобою ж, а не кимось. Отже, проведення КТС допомагає спрямувати активність школярів на творчу діяльність у різних сферах їх життя (докладніше про різні види КТС див.: 1).

В умовах налагодження національного виховання обов'язком педагога в обговоренні з дітьми проведеної справи є використання можливостей цієї методики не тільки для ^{спільних} спільних, гуртових дій мікроколективів, усього класу, але й відзначення індивідуальних зусиль тих школярів, які найбільше посприяли успіхові. Наприклад, на такій стадії КТС, як її аналіз, коли рада справи організовує колективний пошук відповідей на питання: "Що нам вдалося і кому ми кажемо спасибі?", "Що нам не дуже вдалося і чому?", "Що нам врахувати на майбутнє?" і цим не тільки (а) сприяє відзначенню у діях кожного мікроколективу згуртованості, проявів турботи про інших, творчості, але й (б) допомагає оголошенню думки кожного мікроколективу про тих його членів, котрі більше проявили обізнаність, силу волі у досягненні поставленої мети, готовність прийти на допомогу і т.д.

Зауважимо, що наявність цього етапу виховного заходу слугує усуненню типового недоліку у роботі з дітьми, як визначення переможців, призових місць і т.п. Адже в тих ситуаціях, коли нема можливості об'єктивно поррахувати "бали", "очки", не ведеться лік на секунди чи метри, більшість учнів у відзначенні кращих залишається незадоволеною, відчуває неповноцінність. А в методиці КТД такий обов'язковий її компонент — етап колективного обговорення проведеної справи — створює умови для відзначення ролі кожного в зробленому, привернення уваги всіх до того, що допомогло похвально виділитися, для підкреслення, що найбільш притаманне тому чи іншому підлітку. У кінцевому підсумку це сприяє самовдосконаленню.

Таким чином, можна зробити висновки, які пропонуються зацікавленому читачеві для дискусії щодо накреслення шляхів розв'язання проблеми налагодження ефективного національного виховання школярів:

1. Оскільки в сучасній — антропологічній — парадигмі педагогічного мислення центром є особистість дитини як суб'єкт навчально-виховного процесу в системі безперервної освіти, і прогрес нашої держави великою мірою обумовлений невпинним самовдосконаленням кожного, то виникає потреба у підкресленні цього при визначенні мети національного виховання. Тим більше, що сучасними вченими самовдосконалення трактується не як якийсь особливий вид діяльності, а як такий спосіб виконання будь-якої роботи, при якій вона сама виступає як засіб самовиховання. Тому в наведеному на початку статті визначенні мети виховання після слів "...підключення про її поступ..." можна викласти доповнення редакційного характеру: "усебічне самовдосконалення в процесі творчої праці з розбудови..." (далі за текстом). Таке уточнення, на мою думку, слугуватиме кращій переорієнтації вихователів в утвердженні нового педагогічного мислення (4, с. 2).

2. Доречним бачиться доповнення змісту такого принципу національного виховання, як природовідповідність, глумаченням

про необхідність частішого використання в роботі з учнівською молоддю гри, романтики. Методика КТД саме цьому і сприяє, що є ще одним аргументом на користь застосування в національному вихованні такого способу організації життєдіяльності дітей і підлітків (у котру разом з ними включені й дорослі), поєднання його з іншими, традиційними.

3. Суть гуманізації виховного процесу, його оновлення в національній школі бачиться не тільки в заміні змісту роботи з дітьми, але й упровадженні відповідних йому методів і форм: перехід від "педагогіки заходів" до педагогіки колективу, застосування методики колективних творчих справ, реальне впровадження ідей педагогіки співробітництва, демократизація шкільного життя. Усе це потребує руху від виховного заходу за складеним кимось сценарієм у формі монтажу до створення умов, в яких діти можуть висловлювати й відстоювати свою точку зору, вирішувати важливі питання; від поділу у виховних заходах на артистів чи промовців і глядачів до діяльної участі всіх і кожного в спільному плануванні, гуртовій реалізації та аналізі зробленого громадою, що сприятиме становленню справжнього господаря, ще кращій підготовці вихованців до життя в демократичному, правовому суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванов И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел. — М., 1989. — 208 с.
2. Иванов И. П. Виховувати колективістів // Педагогічний пошук / Упорядник І. М. Баженова. — К., 1988. — С. 336—406.
3. Концепція національного виховання // Рідна школа. — 1995. — № 6. — С. 18—25.
4. Концепція національного виховання // Освіта. — 1996. — 7 серп.
5. Красицький М. Проблема дитячого колективу в аспекті гуманізації школи // Рідна школа. — 1995. — № 2—3. — С. 8—15.
6. Красицький М. Ю. Проблеми морального виховання школярів в американській педагогіці // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 3. — С. 194—203.
7. Скульський Р. П. Теоретико-методологічні засади ефективного використання українського народознавства у школі // Обрії. — 1995. — № 1. — С. 3—4.
8. Соловейчик С. Воспитание по Иванову. — М., 1989. — 352 с.
9. Стельмахович М. Пласт завжди з нами // Рідна школа. — 1995. — № 4. — С. 19—21.
10. Ступарик Б. М. Про мету національного виховання в Україні // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 2. — С. 87—95.
11. Что есть Скаутинг: Книга для скаутского лидера / Автор текста Л. А. Бондарь. — Женева, 1992. — 113 с.